

En grenseoppgang i Lunderøya til ettertanke

Kåre Hansen

En vårdag i år 1701 satte dikterpresten Petter Dass seg ned og skrev et offisielt brev til sin yngre bror, Jacob Dass. Jacob Dass var sorenskriver over Helgeland. Han bodde på gården Leines i Leirfjord. Petter Dass må ha skrevet en mengde slike offisielle brev. Det hørte med til forvaltningen av de økonomiske interessene han hadde, og de var ikke så rent få.

En forretningskultur

Siden 1683 hadde dikterpresten bl.a. forpaktet inntektene av Nesna og Hemnes kirker. Han betalte en årlig sum på litt over 44 riksdaler. For å få denne forretningen lønnsom hadde han krav på inntektene av all landskyld av Nesna kirkes eiendommer. Dette omfattet 39 leilendinger og 23 våg jord (1687). De samme rettene hadde han til 39 våg jord og 56 leilendinger som hørte til Hemnes kirke (omfattet også hele Rana). Til sammen utgjorde dette landskyld av ca. 62 våg jord og 95 leilendinger.¹ Han hadde også krav på all kirketiende fra Nesna og Hemnes. Det utgjorde 536 bruk i 1701.² Forpaktningen gjorde Petter Dass til en av de største jordadministratorene på Helgeland. Som motytelse måtte Petter Dass holde de samme kirkene ved like, sørge for nødvendige reparasjoner, holde brød og vin, og betale de avgiftene som kirkene var pålagt. Utgiftene var ikke særlig mange og stod ikke i forhold til det enorme inntektspotensialet som lå til forpaktningen.

Det fulgte imidlertid mye arbeid med en slik spekulasjon. Han måtte holde rede på alle leilendingene på kirkegodset og kreve inn skattene og tienden de skulle betale til kirka. Han skrev også bygselbrev. Som forpakter var det han som hadde ansvaret for å kreve inn skatter og avgifter hos sine landbønder. Ofte var dette folk som hadde lite å betale med. Hvis det oppstod uenigheter om hvor grensene mellom gårdene gikk, måtte han også sørge for å få orden på slike problemer.

Lunderøya

Årsaken til at han skrev brevet til sin bror sorenskriveren, var at de to leilendingene på Lunderøya i Lurøy ville ha klarlagt hvor grensene på de gårdene de hadde bygslet gikk. De ville også ha gått opp grensene mellom Lunderøya og eiendommen som hørte til Nord-Solvær. Lunderøya hadde en samlet matrikkelskyld på 3 ½ bismerpund i denne tiden.

¹ Riksarkivet (RA): Helgeland Fogderi. Utregnet etter matrikkelen for 1687.

² RA: Helgeland Fogderi. Telt opp fra manntallet for Helgeland for 1701.

Matrikkelskylda var et mål på hvor stor en gård var og hvor godt det gikk an å livnære seg på gården. Matrikkelskylda var ment å stå i forhold til de herlighetene som fantes på gården. Folk betalte så skatter som stod i forhold til matrikkelskylda. Av matrikkelskylda på Lunderøya eide Nesna kirke ½ våg (1 våg = 3 bismerpund = 72 mark). Resten, det dreide seg om 2 (bismer)pund, var en del av godset som Jochum Irgens en gang eide. I samtidens språkbruk ble Petter Dass omtalt som "Forvalter" og "Ombudsmann" over de to gårdene.

Den ene av de to var Jens Sandersen. Han hadde vært leilending på Lunderøya i mange år. Han brukte den største parten av gården (2 pund). Det var et bruk med matrikkelskyld litt over gjennomsnittet på Helgeland. Den andre var Niels Johansen. Han var helt ny på stedet og må ha bygslet sin part like i forveien (1 pund 12 mark). Det var et gjennomsnittlig bruk i helgelandsk målestokk. En som het Christopher Larsen bodde på hans part i år 1700.³ Ifølge manntallet for 1701 var Christopher da 82 år. De to brukene Jens og Niels satt som leilendinger på, hadde en samlet matrikkelskyld på litt over 1 våg.

Kiersten Petersdatter Falch og hennes bakgrunn

Kiersten Petersdatter Falch var den yngste tanta til Petter Dass. Hun og mannen Jens Albertsen bodde i Åkvik på Dønna. Ett av de første kjente diktene fra Petter Dass` hånd er skrevet til Jens Albertsen og Kiersten Falch i anledning en dåpsfest som fant sted i Åkvik.

Jens Albertsen levde av å være forvalter over det enorme godset etter Jochum Irgens – kanskje den største godssamlingen som noensinne har eksistert på Helgeland. Den årlige forpaktningssummen han skulle betale til Cornelia Bichers, enka etter Jochum Irgens, var på 2000 riksdaler. Selv om han nok hadde en del utgifter med forvaltningen av den enorme godssamlingen, kunne han regne med en betydelig inntekt, dersom han forvaltet den rett. Ifølge kontrakten hadde han rett til alle visse og uvisse inntekter av godset. Bare på Helgeland utgjorde Irgens-godset 30 % av all matrikkelskyld. I 1691 var godset nesten tre ganger så stort som Dønnesgodset.⁴ Utover dette drev Jens Albertsen egen spekulasjon i svært stor målestokk. Han bygde også opp et eget gods og drev pengeutlån.

Men så døde Jens Albertsen. Det skjedde i februar 1683. Boets aktiva ble registrert året etter. Da fantes det verdier for 9586 riksdaler – en uhørt høy sum i samtiden. Jens Albertsen hadde likevel rotet godt med forvaltningen av det enorme godset. Ikke hadde han betalt forpaktningssummen som han burde heller. Han blandet også egne forretninger inn i bestyrelsen av godsamlingen slik det passet ham.

³ RA: Helgeland Fogderi. Iflg. matrikkelen for år 1700.

⁴ RA: Helgeland Fogderi. Utregnet etter matrikkelen for 1691.

Kravene i boet kom opp i hele 9454 riksdaler. Ettersom mye av det som ble ansett som aktivaene i boet var utestående fordringer som vanskelig lot seg drive inn, var Jens Albertsen i realiteten konkurs da han døde. Alt dette fikk følger for kona, Kiersten Petersdatter Falch.

Hun og barna havnet i Solvær i Lurøy. Der kom hun til å forpakte både Nord-Solvær med en matrikkelskyld på 1 våg og Sør-Solvær som sammen med Sandvær hadde en matrikkelskyld på 3 ½ våg 1 pund.

Nord-Solvær var i sin helhet eid av Nesna kirke. Den største parten (3 våg) av Sør-Solvær var eid av etterkommerne etter Jochum Irgens. Resten hørte til Dønnes-godset som da var eid av Peder Christophersen Tønder.

I 1684 da boet etter Jens Albertsen ble registrert, eide han 15 kyr, 3 kviger, 2 okser, 1 hest, og 1 hoppe på gården i Solvær.⁵ Det var en relativt stor besetning etter datidens forhold.

Den direkte årsaken til at Kiersten havnet i Solvær, vet vi ikke. Det kan likevel ha sammenheng med dikterpresten Petter Dass, hennes nevø, som da forpaktet disse eiendommene.

Kiersten kom aldri til å gifte seg på nytt. Hun var om lag 40 år da hun ble enke og satt igjen med åtte levende og umyndige barn. Selv om enka Kiersten Petersdatter Falch etter samtidens målestokk må ha levd i enorm rikdom og luksus i Åkvik, måtte hun nok finne seg i å redusere både på pengeforbruk og velstand da hun havnet i Lurøy.

Det er likevel en kjensgjerning at hun kom til å drive det tredje største bruket i Lurøy fjerding. Hennes gårdsbruk ble bare overgått av prestegården på Indre Onøy, der sognepresten Hr. Peder Strømmer disponerte 5 våg jord, og storgården i området, Sørnesøy, der Hans Fyndbo satt som leilending på hele 8 våg jord.

Som enke satt hun likevel ikke rådløs. Hun må ha vært en myndig dame, og kanskje ikke så lite fryktet. Mange folk må hun også ha hatt i sin tjeneste. Forholdet til de to leilendingene på Lunderøya kan heller ikke ha vært av det beste.

Inndriving av gjeld – en forretningskultur

For å få et bilde av enka som havnet i Solvær og den økonomiske kulturen hun representerte, kan vi hente opplysninger fra tingbøkene.

Det var vanlig i denne tiden at bedrestilte personer for en billig penge kjøpte opp gjeld som var vanskelig å drive inn. Det kunne være gjeld til dødsbo eller annen bokgjeld. Oppkjøperne som vanligvis var lokalkjent, brukte ofte hardhendte metoder for å drive inn det utestående. Greide de å drive inn all gjeld, satt de tilbake med enorm fortjeneste. Metoden er heller ikke ukjent i dag.

⁵ Statsarkivet i Trondheim (SAT): Skiftebok for Helgeland nr 1 (1686-1689) fol 10-72. Mikrofilm HF 1916.

På det viset ble "Tron i Lysøen" i 1692 stevnet for retten av viselagmann Giert Lange. Lange arbeidet da for Cornelia Bichers, enka etter Jochum Irgens. Tron var skyldig ei ku til Jens Albertsens bo. Men denne kua hadde Kiersten Petersdatter Falch skaffet seg hånd om i forkant av booppgjøret. Sannsynligvis betraktet hun kua som en del av mannens private forretninger. Det Kiersten gjorde, var ikke lovlig, men noe utbredt når utredere skulle sikre sine egne utlegg før andre kreditorer meldte seg. Tron ble dømt til å betale enkefru Irgens det han skyldte henne og deretter søke regress hos Kiersten Petersdatter Falch.⁶ Kiersten ble ikke stevnet for det hun hadde gjort.

På sommertinget for Lurøy i 1693 var det duket for en temmelig hardhendt inndriving av gjeld som personer i Lurøy og Træna av en eller annen årsak hadde stiftet til Jens Albertsen. Da var det gått ti år siden Albertsen døde. Allmuen som var til stede, gav tilleggsopplysninger om de enkelte personene for å forklare situasjonen for Gjert Langes representant.

Olle Knudsen Sanna, skyldig 36-0-14 (36 riksdaler, 0 ort, 14 skilling), var død i armod – Olle Jørgensen Husøy, skyldig 63-0-32, hadde rømt fra landet (det menes Helgeland) – Niels Jensen Husøy, 7 ½ rd, var død i armod og fattigdom – Tønnes Jonsen Husøy, 34-3-0, var død i fattigdom og armod – Jacob Jensen Husøy, 2 ½ rd 4 sk var forarmet og hadde sin føde og underholdning av godtfolk for Guds skyld – Størcher fra gården Hjart på Aldra, 7-0-12, hadde løpt bort fra landet – Jon fra gården Vatne, 8-0-34, var en fattig husmann som hadde lite å betale med – Halvord Persen Vatne, 11 rd, var død i fattigdom og armod, etterlot seg intet – Daniel fra Solvær, 4-0-12, var fattig og gammel, fikk brødet hos andre – Hans Christophersen Ærøy, 90 rd, var død i armod og stor fattigdom – Hermand Andersen Sanna, 17-0-40, ble borte på sjøen, etterlot seg intet – Olle Persen Sanna, 5-0-88, personen var ikke å finne – Anders Bertelsen Sanna, 2-2-0, var husmann i Aldra, i fattigdom – Vendel fra Grønningen, 9-0-88, var for lengst død i armod – Hendrich Nielsen fra Grønningen, 24-0-92, var død i armod.⁷

Til sammenligning kan nevnes at ei god melkeku ble verdsatt til 2 ½ riksdaler i denne tiden. Vi må nevne flere eksempler på metoder utlånere brukte for å få tilbake det andre skyldte dem.

I 1701 ble Olle Ingebrigtsen, husmann i Reløy, stevnet for retten av Christoffer (Christen) Todal i Onøy. Christoffer var bror til kapellanen i Rødøy prestegjeld, Nils Todal. Etter ordre fra Kiersten Petersdatter Falch hadde Olle bare gått og hentet en 3-årig kvige hos Jens Eriksen i Lunderøya. Jens døde på en fredag. Mandagen etter hentet Olle kviga og førte den til Kiersten. Dødsboet var ikke en gang registrert.

⁶ SAT: Tingbok for Helgeland (TbH) nr. 1 (1691-1693) s. 117.

⁷ SAT: TbH nr. 1 (1691-1693) s. 146.

Sorenskriveren avsa ingen dom, men en sigelse. Det skjedde på sommertinget for Lurøy i 1702.

Olle hadde tatt seg til rette i død manns bo. Etter lovens bokstav kunne det sammenlignes med ran. Han hadde også grepet inn i en annen manns embete på det viset han hadde krevd inn gjeld. Alt kvalifiserte for streng straff.

Men straffen ble formildnet. Olle måtte leverer kua tilbake og betaler 3 riksdaler i bot til Peder Christoffersen Broch. Broch var tidligere fogd på Helgeland, gift med Maren Petersdatter Falch og følgelig stefar til Petter Dass. Maren Falch og Kiersten Falch var søstre.

Etter Jens Albertsens død var det Broch som forpaktet inntektene av det enorme Irgens-godset. Til godset hørte også såkalt sikt- og sakefallsrett. Det innebar at Broch pliktet å føre folk for retten for ulike forseelser og forbrytelser som ble begått på de eiendommene han forvaltet og eide sikt- og sakefallsretten på. Han hadde også retten til de bøtene som ble idømt.

På det viset fikk Broch inntekter av noe søstera til kona hadde stelt i stand. Søstera til kona gikk fri, men Olle, han som utførte handlinga, ble dømt. Olle måtte også betale Christoffer Todal 4 mark for de utgiftene han hadde hatt i forbindelse med saken. Olle ble også skånt for 3 mark i bøter. Hvis Kiersten ville ha tilbake gjeld, måtte hun søke gjelda si på lovlig vis, het det videre i sigelsen.⁸

Enda et eksempel kan nevnes.

I 1708 ble Jens Christensen, husmann i Solvær, stevnet for bygdinget av Anders Dass fordi han uten noen tillatelse hadde revet ned ei høyløe i Nord-Solvær og ført den fra stedet. I retten fortalte Jens at han ikke var alene om dette. Han hadde bare gjort jobben etter "befaling" fra folkene til Kiersten Petersdatter Falch.⁹ Hvordan denne saken endte, vites ikke.

Sorenskriveren og hans lagrettemenn

Med denne bakgrunnen går vi tilbake til det brevet dikterpresten og godsforvalteren Petter Dass skrev til sin bror sorenskriveren på vegne av sine to bønder på Lunderøya.

Å forestå slike grenseoppganger var en av mange oppgaver som lå til sorenskriverembetet. Sommerhalvåret ble i særlig grad brukt til å befare de enkelte gårdene og få orden på slike grensetvister. Det kaltes en markeskjellsforretning. Sorenskriveren Jacob Dass bestemte derfor at saken skulle ordnes på Lunderøya den 25. mai 1701.

⁸ SAT: TbH nr. 3 (1700-1709) s. 28b og 39b.

⁹ SAT: TbH nr. 3 (1700-1709) s. 193b.

Sorenskriveren møtte fram i egen person. For at alt skulle gå lovlig og rett for seg, måtte også de seks lagrettemennene i Lurøy møte fram. Det var Povel Jacobsen fra Lurøy - Christen Ollufsøn, han også fra Lurøy, Hermand Ollufsen fra Hjart, den sørligste gården på øya Aldra – Joen Olsen, han også fra Hjart – Hans Andersen fra Konsvik og Morten Johansen fra Sandvær. De seks representerte lokalkunnskapen. I slike saker ble alltid lokale personer spurt til råds. Det virket betryggende for å få et rettferdig utfall.

På vegne av Petter Dass møtte hans fullmektig Niels Nielsen Middelstrøm. Middelstrøm bodde på Nedre Klippenvåg og var kanskje den første læreren i Lurøy. På vegne av seg selv møtte visstnok Kiersten Petersdatter Falch og sønnen Albrecht Jensen.

Grenseoppgangen

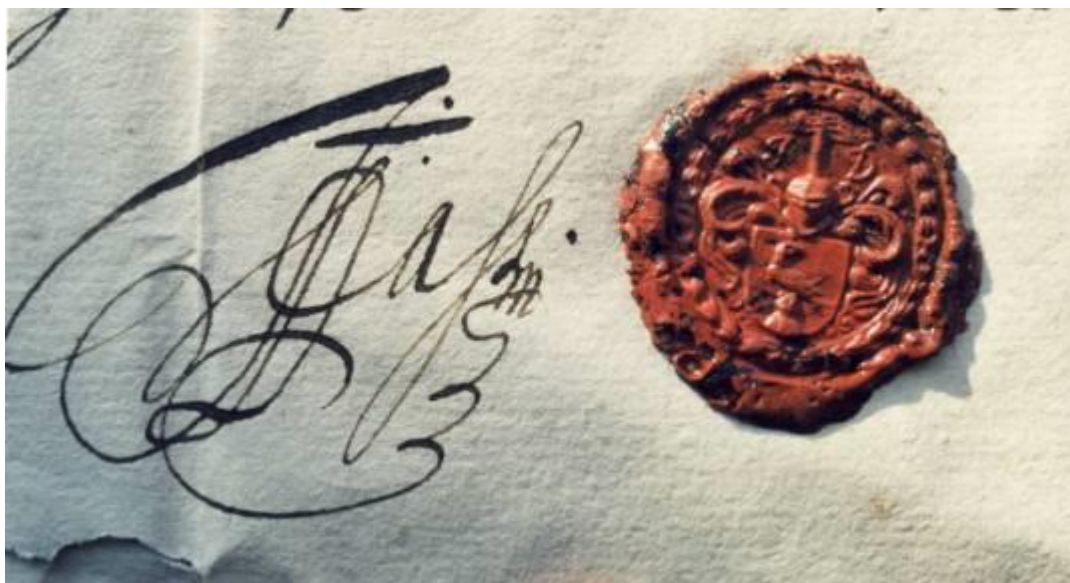
Sorenskriver Dass spurte om det fantes noe dokument som viste hvor grenseskillet mellom de to gårdene på Lunderøya gikk.

Nei, det gjorde ikke det, var svaret han fikk. Leilendingene på Lunderøya hadde alltid måttet innrette seg etter hva deres ”ofvermand” avgjorde. Overmannen de siktet til, var sannsynligvis enka i Solvær. På grunn av fattigdom hadde de derfor ikke tidligere maktet å få papir på det de mente de hadde krav på.

Så gikk delegasjonen på befarings over hele eiendommen. Etter det, fattet sorenskriveren følgende avgjørelse.

Stor-Oddøy, Indre-Oddøy med skjærene og flæsene utenfor, i tillegg til en tredel av ”Pick=Holmen” (Piggholmen), skulle høre til Lunderøya og Nesna kirkes jord. I tillegg til dette skulle også den nordre halvdelen av øya Svenningen høre til den samme gården. Fra eldgammel tid var det satt et merke på ”Svennings=Hougen”, den høyeste pynten på øya. Siktemerket over øya skulle gå ”effter øyemerchet paa Svennings=Hougen viiser ind effter i Tomskavelen (Tommaskjevelen) og der i fra udefter i Trænens Field”. Den søndre halvdelen av Svenningen skulle tilhøre Solvær. Oppsitterne på begge gårdene, Lunderøy og Solvær, hadde deretter bare å rette seg etter avgjørelsen ”og efter denne dag hver at bruge sit uhindret og uimodsigelig”. Alle som var enig i avgjørelsen, satte så de sine lakksegl under dokumentet.¹⁰

¹⁰ SAT: Nordland og Finnmarken lagstol, NL 4, (1690-1707) Originalen med lakkstempler. Musa har spist noe på dokumentet.

Illustrasjon 1e

Sorenskriver Jacob Dass, som førte dette viktige dokumentet ned på papiret, skrev først under og plasserte deretter sitt rikt utsmykkede lakkstempel ved siden av. Vi ser at det er en fugl i skjoldet. Kanskje er det en falk? Andre medlemmer av Falch-familien brukte i hvert fall en falk i lakkstempelet sitt. Foto: Kåre Hansen.

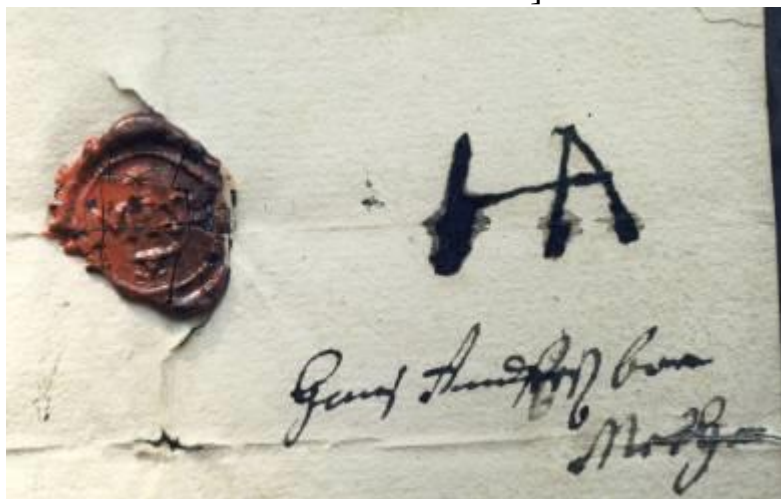
Illustrasjon 1d

Fem av de seks lagrettemennene kunne skilte med egne lakkstempler. Folk fra allmuen som kunne smykket seg med slikt, hadde vanligvis hjemmelagete stempler. Det vises også. Stemplene var ikke så forseggjorte som sorenskriverens. Det var vanlig at lakkstempler hos allmuen kun inneholdt initialene og bumerket til eieren. Det gjør de også her. Ettersom signaturen mangler, er det mye som tyder på at lagrettemennene ikke var skrivekyndige. Stempelet til venstre tilhører Christen Ollufsen, Lurøy. Det andre tilhører Povel Jacobsen, Lurøy. Povel har holdt sitt stempel opp ned. Foto: Kåre Hansen.

Illustrasjon 1g

De to neste som kvitterte på ære og samvittighet med sine lakkstempler var f.v. Hermand Ollufsøn Hjart og John Olsen Hjart. John har ikke fått med seg J-en i sitt stempel. Det står kun OS – som står for OlSen. Bumerket er likevel kommet med. Det kan nevnes at den ærgjerrige ombudsmannen Peder Christoffersen Broch stevnet både Hermand og John for retten i 1701. De hadde levert fra seg tiendekorn som ikke var av god nok kvalitet for Broch. De leverte dårlig havre selv om de hadde godt bygg. Broch ville i likhet med andre ombudsmenn ha de beste varene slik at varene kunne omsettes for høyest mulig priser. Hermand mistet retten til å sitte på gården Hjart og måtte bygsle den på nytt. Det kostet ham 3 riksdaler. John måtte også bygsle gården på nytt. Men da hans forseelse var mindre, kostet det ham ”bare” halvparten. Summene havnet hos Broch selv.^{11]} Foto: Kåre Hansen.

Illustrasjon 1c

Den siste som hadde eget lakksegl, var Morten Johansen Sandvær. Initialene hans var ”M I S” som også har kommet med på seglet. Morten hadde ikke bumerke i seglet sitt. I stedet er det en amatørmessig dekorasjon. Hans Andersen hadde sannsynligvis ikke lakksegl. Han ser heller ikke ut til å ha vært skrivekyndig. Han signerte i stedet med bumerket sitt. Hans bumerke var like rettslig bindende som de andres segl. Deretter har en eller annen bekreftet at dette var bumerket hans. Foto: Kåre Hansen.

¹¹ SAT: TbH nr. 3 (1700-1709) s. 22

Protest

Kiersten Petersdatter Falch skrev ikke under. Hun var kraftig uenig i det som hadde skjedd. Hun fikk dessuten ikke se dommen Jacob Falch hadde avsagt før den 8. april 1703, påstod hun. Den 23. mai 1703 stevnet hun markeskjellsforretningen inn for lagtinget i Steigen.

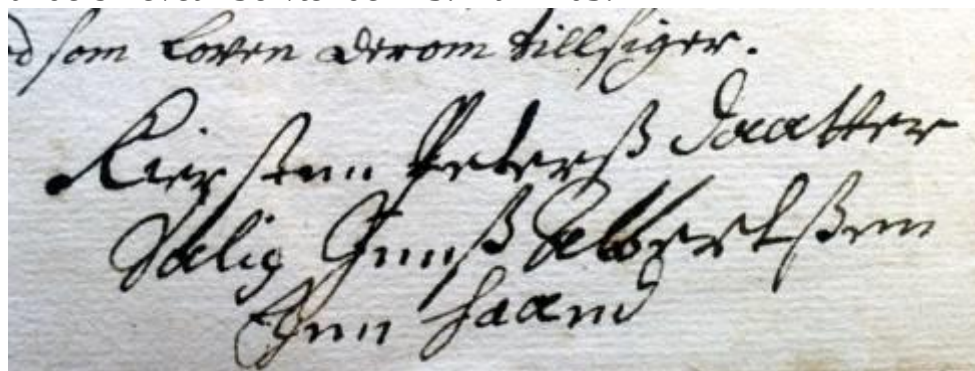
Argumentene hennes kan settes opp punktvis:

- Markeskjellsforretningen var foretatt uten at hun ønsket det.
- Hun var heller ikke tilkalt på lovlig vis da hun som kvinne og enke ikke hadde fått nok tid på seg til å skaffe seg en verge. (Kvinner kunne i denne tiden ikke avgjøre slikt uten en mannlig verge.)
- Det de to leilendingene fra Lunderøya hadde sagt om grensene, hadde de ingen vitner på. De kunne heller ikke vise til skriftlige skjøter som talte deres sak.
- Det stemte heller ikke at de på grunn av armod ikke hadde fått saken ordnet tidligere og at de alltid måtte bøye seg for sin "overmand".
- Avgjørelsen til Jacob Dass hadde ført til at hun hadde mistet en stor del av både "Øer og Herlighed" som lå til den jorda i Nord-Solvær hun hadde bygslet. Jorda hadde oppsitterne på Lunderøya fått hånd om.
- Dette mente hun "att være urett og ett Samvittigheds Værch imod hende som en fattig, venneløs Enche, og hendis mange uforsiuenede faderløse Børn forøvet, som effter Guds og deris Kongel: Maist: Lov udi særdelished till Lov og Rett skulle forhielpis".
- De eldgamle merkesteinene som stod på Svenningshaugen, markerte ikke et skille mellom Lunderøya og Nord-Solvær, som de to hevdet. Steinene markerte et skille mellom hovedgårdene Sør-Solvær og Nord-Solvær.
- Noe skifte mellom Nord-Solvær og Lunderøya var aldri foretatt da Lunderøya med øyer og flæser i "fordum dage" og i "mands minde" alltid hadde hørt til Solvær. Det kunne hun også bevise "til mangfoldighed". Det området de to fra Lunderøya hadde fått tak i (bl.a. halve Svenningen), hadde alltid ligget til Solvær.
- Men hun aktet ikke å bevise dette så lenge som de som ønsket å ta fra henne denne eiendomsretten ikke dokumenterte det de påsto.
- Saken burde egentlig ha stoppet i utgangspunktet, mente hun, da de to fra Lunderøya heller ikke kunne vise til at de hadde hevd på det de hadde fått. Avgjørelsen skyldtes en forbigåelse av lovverket.
- Når saken havnet i Lagtinget, ville hun også kreve erstatning for sine utgifter.

Alle disse punktene førte til at Kiersten stevnet sorenskriver Jacob Dass. Han måtte møte på åstedet i august 1703 for både å møte henne og hennes fullmektig. Da skulle han få svare for den avgjørelsen han hadde tatt.

Jens Sandersøn og Niels Johansøn ble også stevnet til samme tid. De måtte svare for den prosessen de hadde satt i gang imot henne – en prosess som hadde pågått i to år og som hadde forminsket hennes eiendom.

Petter Dass ble også stevnet i egenskap av landdrott over Lunderøya og Solvær. Hans fullmektig måtte møte. Da skulle en rett og lovlig kjennelse bli avsagt. Protesten var underskrevet i Solvær den 23. mai 1703.

A photograph of a handwritten document in cursive script. The text is written on aged, slightly yellowed paper. The first line reads 'Som Lunden droom tillfjgr.' The subsequent lines are more difficult to decipher due to the cursive, but appear to be a formal protest or declaration. The signature at the bottom is 'Jens Albertsen'.

Illustrasjon 1f

Slik underskrev Kiersten Petersdatter, salig Jens Albertsen, den protesten hun sendte, noe som førte til at saken havnet hos lagmann Fridrich Hendrich Schiønneboell i Steigen. Foto: Kåre Hansen.

Hvordan endte konflikten?

Dessverre har undertegnede ikke vært i stand til å finne ut alt omkring det som skjedde videre i denne konkrete saken. De viktigste protokollene i lagmannsarkivet mangler for denne tiden.

En opptegnelse fra 1723 kan imidlertid være med på å løse floken. Der opplyses det at Svenningen alltid hadde fulgt Lunderøya. Dette resulterte også i at myndighetene foreslo å forhøye matrikkelskylda på gården.¹² Av dette ser det ut til at den høyrøstede enka i Solvær ikke kan ha nådd fram med sin protest.

I 1708 bodde hun fortsatt i Solvær. Hun flyttet så til Skar på Dønna der sønnen Jonas bodde. Kiersten døde i 1718, 75 år gammel. Hun ble gravlagt på Alstahaug.¹³ De to leilendingene på Lunderøya trodde utvilsomt at de hadde fordeler av grensereguleringen som sognepresten i Alstahaug så velvillig tok opp for dem i 1701. Sorenskriver Jacob Dass gav dem full medhold noe som ville føre til at de fikk en større eiendom å livnære seg av. Det nye bestod i mange holmer og skjær og halve Svenningen. Der var beiteland, dyrkningsjord, sandfjærer, tang og tare og muligheter for å anlegge et større egg- og dunvær. Framtiden kunne synes svært lys for de to. Men der tok de skammelig feil.

Den nye jorda som var tillagt Lunderøya, fikk de ikke stor glede av. Året etter, i 1702, hadde jorddrotten nemlig bygslet stykket bort til en tredje leilending, Erich

¹² Gjengitt etter Harry Danielsens bok: "Solværøyan – øyene og folket", Mosjøen 1996, s. 248.

¹³ SAT: Kirkebok for Alstahaug (1714-1737). Under 20. søndag etter Trinitatis 1718 har Anders Dass skrevet: "graevfæsted Kirsten Peters d: Falch, gl: 75 aar".

Jensen. De to initiativtakerne satt derfor tilbake med mye mindre jord enn de hadde i utgangspunktet, kun 18 mark hver.

En av seierherrene var Erich Jensen. Han fikk kontrakt som leilending, sannsynligvis på nordre del av Svenningen. Bruket han fikk bygsle hadde mer enn dobbelt så stor matrikkelskyld som brukene til Niels Johansen og Jens Sandersen.

Om de to frivillig gikk med på den nye ordningen, vet vi ikke.

Vi vet heller ikke hvilken rolle Peder Christophersen Broch, forvalteren at Irgensgodset, spilte i denne forbindelsen. Han er ikke nevnt i de papirene som foreligger. Selv om stesønnen Petter Dass gav ham de beste skussmålene i det sørgediktet han skrev da Broch døde først på året 1707, viser tingbøkene en helt annen side av Broch. Verken Broch eller stesønnen Petter Dass gav fra seg noe som helst uten kamp. De gjorde hva de kunne for å bemektige seg selv, ofte på andres bekostning. Sorenskriver Jacob Dass, en av deres nærmeste, dømte også så å si alltid i deres favør i de sakene som ble brakt fram for bygdetinget.

Den andre seierherren satt på Alstahaug. Han kunne beregne seg inntekter av tre personer der det før var to. Førstebygel fikk han også fra Erich. Ingen ting gikk heller i avdrag for det Kiersten Petersdatter Falch mente hun hadde mistet.

I sin tid som sogneprest i Alstahaug prestegjeld (1689-1707) opprettet Petter Dass sju nye bruk på eiendommene som hørte til Alstahaug prestebord. (Det godset han hadde inntekter av som sogneprest. Kirkegodset som lå til Nesna og Hemnes kirker kom i tillegg.) Mange av leilendingene satt ikke igjen med større matrikkelskyld enn 1 pund (24 mark) – det eksistensminimumet Petter Dass opptrådte med i sin diktning.¹⁴ De to på Lunderøye satt igjen med enda mindre enn dette (18 mark). Av den grunn er markeskjellsforretningen på Lunderøya interessant også i tilknytning til Petter Dass' biografi.

Leilendinger under gården Lunderøya i 1701 og 1702

Eier av gården	Matrikkelen, 1701	Matrikkelen, 1702
Jocum Irgens` etterkommere eide 2pd Nesna kirke eide ½ v (36 mark)	Christopher Larsen Brukets matrikkelskyld: 0-1-12	Niels Johansen Brukets matrikkelskyld: 0-0-18
	Jens Sandersen Brukets matrikkelskyld: 0-2-0	Jens Sandersen Brukets matrikkelskyld: 0-0-18
		Erich Jensen Brukets matrikkelskyld: 0-2-0

Den familiære delen av konflikten er også interessant. Kiersten Petersdatter Falch satte seg opp imot sine to nevøer, dikterpresten Petter Dass og sorenskriveren Jacob Dass - og tapte. Det gjorde hun også i de andre prosessene hun var innblandet i.

¹⁴ RA: Helgeland fogderegnskap, utregnet etter matriklene for årene 1691 og 1707.